

P r i n o s i

VJERA I KUŠNJE SUDETINA I ŠIMIĆEVA LIRSKOGA SUBJEKTA PRED IZAZOVIMA PATNJE I SMRTI

Jasna Šego - Nenad Palac

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
nenad.palac1@gmail.com
jasna_sego@hotmail.com

UDK: 82.163.42-1Šimić,A.B.:2-184.2
82.163.42-1Sudeta,Đ.:2-184.2
Pregledni rad
Primljeno 12/2016.

Sažetak

U ovome se radu prati vjernički i pjesnički put Đure Sudete i Antuna Branka Šimića, kao i vjernički put njihovih lirskih subjekata. Obojica pjesnika i oba lirska subjekta suočavaju se s bolešću i s patnjom. Đ. Sudeta i njegov lirski subjekt postojani su u vjeri te bol, muku i smrt prihvaćaju s franjevačkom poniznošću i mirom, iskazujući duboko povjerenje u Božji plan. Ne bježe od svojega straha, nego ga vjerom pobjeđuju. A. B. Šimić i njegov lirski subjekt, nakon djetinje vjere i povjerenja u Božji naum, udaljuju se od Boga, tražeći odgovore na dublja egzistencijalna pitanja. U njima se prepoznaju vjerske sumnje i bifurkacije. Uspoređujući ih s biblijskim likovima, zaključuje se da su Sudeta i njegov lirski subjekt slični starijemu sinu iz prispodobе o izgubljenom sinu iz Lukina evanđelja (Lk 15, 11–32) koji je stalno vjeran ocu, a Šimić i njegov lirski subjekt mlađemu sinu, koji želi istražiti i upoznati život izvan očinskoga doma pa eksperimentira na društvenom, duhovnom, ćudorednom, religijskom i drugim životnim područjima. Usprkos kušnjama Šimić i njegov lirski subjekt na kraju se vraćaju u očevo okrilje snažnom augustinovskom vjerom. Sudeta – pomiren s bolešću i pokoran, Šimić – nepomiren i buntovan, u konačnici se prepuštaju Božjoj volji i Božjemu planu. Smrt im nije strana; prihvaćaju je otkrivajući u njoj sastavni dio života i njegov dublji smisao.

Ključne riječi: vjera, kušnje, bifurkacije, patnja, smrt

UVOD

Književna djela zrcale društvene, kulturne, političke, religijske i druge prilike svojega vremena. Ona su također odrazi autorove duše. Ljubav, patnja, vjera, grijeh, Bog i smrt brojnim su piscima bili izvor nadahnuća.

U ovom ćemo radu istražiti vjeru lirskih subjekata dvojice hrvatskih pjesnika – Đure Sudeta i Antuna Branka Šimića, suočenu s izazovima boli i patnje. Obojica su tragala za smislom, obojica su se mlada suočila sa smrću. Đuro Sudeta i Antun Branko Šimić, odnosno njihovi lirski subjekti, prošli su jedinstven put. Na tom su se putu susretali s preprekama, kušnjama, s izazovima i dvojba-ma. Svaki je od njih osmislio svoju patnju i bol te utočište našao u Svevišnjemu.

1. ČOVJEK U SUSRETU S PATNJOM I SMRĆU

Pitanje smrti jedno je od najvažnijih egzistencijalnih pitanja. Neizbježnost patnje i smrti na jednostavan način opisuje Stipe Jurić referirajući se na Knjigu Postanka: “Od Adamova pada i susljednog kažnjavanja, tj. izгона iz raja, čovjek hoda po putu posutu trnjem. U djetinjstvu, u mladosti, u starosti hrva se sa životnim i drugim tegobama koje mu pribavljaju veće ili manje patnje. I tako, svaki dan i sve dane života dokle god mu usta ne zanijeme, dokle se u zemlju ne vrati (usp. Post 3,19)”.¹

Pred izazovima patnje i smrti književnici ne ostaju nijemi. Oni hrabro progovaraju, nastojeći se suočiti s nečim za što i sami znaju da u konačnici ne mogu nadvladati. Oni znaju da “u patnji padaju sve maske i čovjek mora samom sebi razotkriti istinu vjere ili nevjere”.² Suočeni s teškim trenutcima i preprekama, pjesnici i njihovi lirski subjekti katkad pokleknu. Nerijetko za svoju nemoć optužuju Boga. Neki pak pjesnici uspiju svladati svoj očaj oslanjajući se na Svevišnjega. Vjera im u patnji postaje utjeha jer sve nedaće predaju Bogu.

U ovome ćemo radu dotaknuti vjerske kušnje i previranja Đure Sudeta i Antuna Branka Šimića kao i njihovih lirskih subjekata. I Šimić i Sudeta su “u svojim djelima dotakli problem ‘šutnje Neba’,

¹ Stipe Jurić, Što je Bog rekao o patnji. Problem patnje u Starom zavjetu, Hrvatska dominikanska provincija, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1997., 14.

² Marija Pehar, Sumnja, patnje i paradoks unutar kršćanske vjere, *Služba Božja*, 53 (2013) 1, 41.

dvojili o Božjoj egzistenciji, svađali se s Bogom zbog svoga tegobnog i patničkog života, ali su mu se i iskreno, ponizno i skrušeno obraćali u molitvi”.³

2. ĐURO SUDETA – PJESNIK I VJERNIK DJETINJE JEDNOSTAVNOSTI

2.1. Vjerski temelji pjesništva Đure Sudete

Život Đure Sudete bio je obilježen teškom bolešću – tuberkulozom. Iako je ta bolest prikovala Sudetu za bolesnički krevet, to ne znači da su okovi postelje zarobili njegov duh. Bio je član Katoličkog pokreta te je aktivno živio svoju vjeru.

U njegovim pjesmama nema velikih tema ili teoloških razlaganja, vjerskih nedoumica ni skeptičnih prijepora. Bio je pjesnik djetinje vjere i jednostavnosti, čije pjesme izviru iz duše iskrena vjernika umjesto iz intelekta učena čovjeka. Drago Šimundža tu stvarnost opisuje sljedećim riječima: “Teološka su mu shvaćanja i pogledi satkani od osnovnih katehetskih spoznaja i osobnih doživljaja, nabožne literature i kongregacijskih poticaja.”⁴ Kao dijete svojega vremena i kao član Katoličkoga pokreta, vjerojatno je pohađao župnu katehezu i pratio važnije crkvene dokumente kojima se poticalo aktivnije sudjelovanje laika u bogoslužju.

Sudeta pripada tzv. sutonskim ekspresionističkim pjesnicima koji su se najprije javili u Italiji, a u čijim se pjesmama prepoznaju sjeta, umor, nostalgичnost, ironija; u njima nema ekspresionističke pobune. Izraz je Sudetinih pjesama jednostavan, ton isповјedan, a često su u obliku prozbene ili zahvalne molitve ili pak himne. “Kad govorimo o ekspresionizmu, tada dakako nije samo riječ o motivsko-tematskom sloju koji proizlazi iz biblijske, novozavjetne i liturgijske podloge, bilo da je riječ o institucionalno-crkvenoj sferi ili pak kršćanskom kućnom odgoju, koji nerijetko ima prigodan karakter (npr. jutarnje i večernje molitve, molitva uz jelo, itd.), dnevne praktične kršćanske uljudbe i zahvale Bogu za darove života.”⁵

³ Jasna Šego – Antun Volenik, Biblijski temelji u odabranim pjesmama Kranjčevića, Šimića i Ujevića, *Obnovljeni život*, 67 (2012) 3, 370.

⁴ Drago Šimundža, *Bog u djelima hrvatskih pisaca. Vjera i nevjera u hrvatskoj književnosti 20. stoljeća*, sv. II, Matica hrvatska, Zagreb, 2004., 271.

⁵ Cvjetko Milanja, *Pjesništvo hrvatskog ekspresionizma*, Matica hrvatska, Zagreb, 2000., 228.

U pjesmi "Za tobom" lirski subjekt ističe kako se, da bi se došlo do Boga, moraju svladati brojne prepreke. On je pak spreman poći trnovitim putem do Boga; spreman je na poteškoće i kušnje jer je siguran da su to staze koje će ga dovesti do Svevišnjega:

*Pa neka
i ako padnem,
posrnem, obolim
i reknu mi, da mi nema lijeka,
neka!
Bar ću znati, da ta brv –
i rijeka
k Tebi vode.*⁶

Spomenuta je pjesma svojevrsni Sudetin vjernički manifest, cjeloživotno opredjeljenje na Božjemu putu. U pjesmi se prepoznaje vjernički zanos sličan Augustinovu: "Za sebe si nas, Gospodine, stvorio i nemirno je srce naše dok se ne smiri u Tebi".⁷

Pjesma "Za tobom" simbolizira Sudetin put usmjeren savršenijem vjerničkom životu i otkrivanju Božje volje. U njoj možemo zamijetiti sličnost Kristova križa i brvna Sudetina lirskoga subjekta. Kao što je Krist preuzeo teški križ i nosio ga prema Golgoti,⁸ tako i Sudetin lirski subjekt preuzima teret bolesti.

Iako se u Sudetinu pjesništvu prepleću motivi prirode, majke, djece, domoljubni i socijalni motivi, najprepoznatljiviji je po svojim religioznim i duhovnim motivima kojima izražava svoju patnju.⁹ Očito je da ga njegova bolest potiče na razvoj osobne molitve. Zanimljiv primjer njegove molitve pronalazimo u pjesmi "Sunčano jutro":

*Daj mi, Gospodine,
čašu rose jutarnje,
ljepotu cvijeća, na kojem je titrajuć tekla;
da se pričestim,
da se očistim
od svake ljage nutarnje(...)*¹⁰

⁶ Đuro Sudeta, "Za tobom", *Pjesme I*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1943., 30.

⁷ Augustin Aurelije, *Ispovijesti*, Verbum, Split, 2010., 14.

⁸ Usp. Mt 27,1-57; Mk 15, 1-40; Lk 23, 1-50; Iv 19,1-38

⁹ Usp. Mate Meštrović, O lirici Đure Sudete, *Crkva u svijetu*, 2 (1967) 1, 66.

¹⁰ Đuro Sudeta, "Sunčano jutro", *Pjesme II*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1943., 202.

Suočen s bolešću, Sudetin lirski subjekt zna da mu samo Bog može pomoći. On čvrsto vjeruje u Božju providnost i prepušta mu se potpuno poput bespomoćnoga malog djeteta. Motivi zore, jutarnje rose, cvijeća, stvorenja asociraju nas na "Pjesmu stvorova" Franje Asiškoga. Slične poveznice s duhom svetoga Franje Asiškoga zamjećujemo u Sudetinim pjesmama "Ostavi me" i "Ti koji si".

Druga skupina motiva koje Sudeta rabi u ovoj pjesmi euharijske su naravi: pričest, čišćenje od ljage (grijeha, bolesti), spas i sl. Sudeta je u svojoj bolesničkoj sobi, kada je to bilo moguće, primao svećenika koji bi ga ispovjedio i podijelio mu svetu pričest, prakticirajući tako svoju duboku vjeru.

Đuro Sudeta je posebno povjerenje i pobožnost iskazivao prema Blaženoj Djevici Mariji. To se napose vidi u njegovim pjesmama: "Molitva", "Ave Marija", "Pjesma Mariji", "Ja molim ti se".

Sudetin lirski subjekt ne doživljava Mariju kroz prizmu duboke teologije ili koje teološke dogme, nego jednostavnom djetinjom vjeronom u kojoj se sinovskom iskrenošću povjerava njezinu zagovoru. On sebe u ovoj pjesmi vidi kao maleno i nezaštićeno dijete koje u Mariji prepoznaje zaštitnicu i tješiteljicu na njegovu životnom putu. U slici Blažene Djevice Marije lirski subjekt prepoznaje sliku vlastite majke:¹¹

*Molim ti se,
molim ti se, Marijo,
za one moje male, bijele ruke,
koje sam zaboravio u jednom vrtu
među jorgovanima, bijelim ružama.(...)
Molim ti se,
molim ti se, dobra gospo Marijo
za onog malog seoskog dječčića
koji je ostao nekoliko dana iza mene –
u našoj kući iza šume; s pticama
i suncem preko rodnih ograda (...)*¹²

Nakon početnog obraćanja Mariji lirski se subjekt osvrće na svoje djetinjstvo. U sjećanju su mu male bijele ruke, kuća u kojoj je odrastao, vrt s cvijećem, šuma pokraj kuće, ljudi i događaji koji su ostavili traga u njegovu životu. U pjesmi progovara djetinja vjera lirskega subjekta koja se više izražava osjećajima nego teološkom

¹¹ Usp. Božidar Petrač, Sudetina marijanska lirika, u: http://library.foi.hr/sudeta/pdf/pdf_3.pdf (08. 12. 2016.)

¹² Đuro Sudeta, "Ja molim ti se", *Pjesme I*, 147.

argumentacijom. Iako bolestan, lirski subjekt ne gubi nadu. Obraća se za pomoć Gospi i malome Isusu, moleći ih ne samo za sebe nego i za sve na njegovu životnome putu.

Sudeta ne dopušta da njegovo tjelesno stanje utječe na slobodu njegove duše i da spriječi rast njegove vjere. Prema Bogu se odnosi s pouzdanjem i s potpunim povjerenjem, a životnim izazovima odgovara odlučnošću istinske vjere.

2.2. Sudetin lirski subjekt u susretu s patnjom

Usprkos čvrstoj vjeri, Đuro Sudeta se ne može osloboditi patnje. O njoj tuži i u svojem pjesništvu. U pjesmi "Ruke", njegov se lirski subjekt samosažalijeva:

*Umorne ruke moje,
kako ste suhe i žute –
umorne!
Stavljam vas tiho kraj sebe,
na tople jastuke svoje,
da se odmorite.
A tko će vas da odmori?
Vi ste umorne vječno. (...)*¹³

Lirski subjekt duboko proživljava bolest koja ga dovodi do samih granica izdržljivosti. Progovara o osjećaju napuštenosti te o zarobljenosti bolničkim zidovima. U pjesmi "Sunce" lirski subjekt pjeva o sunčanoj kućici koja simbolizira Nebo:

*I sve je tiho u njoj. Tako tiho i suncem obasjano
da se ni boli osjetiti mogu,
da čovjek zaboravlja tko je,
da ne zna već za patnje svoje
i spokojan zatvara oči...
Sunce!
Sunce!*¹⁴

Lirski se subjekt u svojem sjećanju vraća na motive iz djetinjstva kako bi pronašao utjehu u trenutnoj situaciji. Na kraju se pjesme uočava njegova želja za čudom izbavljenja iz spomenute životne situacije i za odlaskom na mjesto gdje nema bolesti ni patnje.

¹³ Đuro Sudeta, "Ruke", *Pjesme II*, 194.

¹⁴ Đuro Sudeta, "Sunce", *Pjesme II*, 189.

Marijanski motivi prisutni su i u borbi s patnjom. U "Pjesmi Mariji" govori o Majci Božjoj, zaštitnici i tješiteljici. Lirski joj se subjekt redovito utječe, osobito u trenutcima kada je shrvan patnjom:

*Ja sam obolio teško, Marijo, majko moja,
i ne znam, da li će ikada bolovi moji proći.
Mnogo je bilo dana, mnogo je bilo noći
što čekah da me opet molitva ozdravi Tvoja.¹⁵*

Lirski subjekt u svojoj djetinjoj jednostavnosti Blaženu Djevicu Mariju doživljava kao vlastitu majku. Njegova bolest slabi njegovu strpljenje. Nesretan je zbog neuslišanih molitava pa se obraća Mariji, nadajući se čudu:

*– Umoran, nijem i strven ko ratnik s krvavog boja
vraćam se natrag k Tebi: pred vrata samotnog grada.
Dok sve se oko mene ruši – Ti si tek jedina nada:
znadem –
Ti me tek prezreti nećeš.
Marijo,
majko moja!¹⁶*

Marija je lirskom subjektu jedina nada. U njoj traži odmor, zaštitu i zagovor. Lirskom se subjektu čini da su ga svi napustili: bližnji, obitelj, rodbina i prijatelji.

2.3. Sudetin lirski subjekt u iščekivanju smrti

Svjestan činjenice da će uskoro umrijeti, Sudeta piše prijatelju da mu samo čudo može pomoći.¹⁷ Ne gubi povjerenje u Boga, nego mu se potpuno predaje.

Sudetin lirski subjekt prihvaća smrt, bolest i patnju. Ponizan je i prostodušan poput maloga djeteta. U pjesmi "Strah" lirski subjekt naziva smrt svojom *sestricom*:

*Čekaš me – znadem: evo
idem
k Tebi
sestrice
– Smrti!¹⁸*

¹⁵ Đuro Sudeta, "Pjesma Mariji", *Pjesme I*, 152.

¹⁶ Isto.

¹⁷ Đuro Sudeta, *Proza II*, Hrvatski izdavački bibliografski zavod, Zagreb, 1943., 174-175., 223.

¹⁸ Đuro Sudeta, "Strah", *Pjesme II*, 148-149.

Lirski se subjekt ne skriva pred smrću. Vjeruje u Božji plan kojemu se potpuno predaje.

U pjesmi "Ostavite me" lirski subjekt, izmoren od trpljenja i patnje, nalazi konačno smirenje u Bogu. Liječenje ga je potpuno iscrpilo, želi da ga svi ostave na miru i da uživa u mirisu mjesečine. Otvaranje prozora u ovoj pjesmi simbolizira oslobođenje od vlastite bolesti:

*Pa me pustite,
da budem sam sa sobom,
sa svojim mislima (...)
samo da znam
da sam sam!*¹⁹

U pjesmi "Oče, Bože" lirski se subjekt poistovjećuje s grešnim čovječanstvom, s njegovim slabostima i s negativnim sklonostima. Svjestan je ljudske prolaznosti i Božje vječnosti, ljudske moralne bijede i Božje dobrote, ljudskog zla i Božjeg praštanja. Lirski subjekt iskazuje poštovanje i pouzdanje u Boga. Slavi ga te ga moli da ljudske grijehе "uzme k sebi":

*Oče, Bože. Ti tek jesi
sve je ovo sjena, grijeh
ovdje il je plač ili smijeh
Oče, Bože, Ti nam sve si.*

*Grijehe naše uzmi k sebi,
naše suze Tebi neka
pred oltarom cijelog vijeka
svijete - da nas progno ne bi.*

*Slava Bože, slava Tebi,
mi smo ovdje pjesma jedna,
mi smo jedna rulja bijedna
što za grijehе dala sve bi...*

*Oče, naše bijedne oči
gore kao žižak Tebi.
Grijehe naše uzmi k sebi,
da nas, rad njih progno ne bi!*²⁰

¹⁹ Duro Sudeta, "Ostavite me", *Pjesme II*, str. 207.

²⁰ Duro Sudeta, "Oče, Bože", *Pjesme I*, 38.

U Sudetinu je pjesništvu veoma snažna apelativna funkcija jezika. Lirski je subjekt siguran da će ga kušnje dovesti do Svevišnjega. On traga za Božjom voljom, prihvaća teški teret bolesti, ali vjeruje u Božju providnost te ima u njega djetinje povjerenje.

Na životnom mu je putu Blažena Djevica Marija suputnica, zaštitnica i tješiteljica. Lirski subjekt ponekad osjeća neizdržljivu tjelesnu bol pa se to odražava i na njegovu psihu (muči ga osjećaj napuštenosti). Blažena Djevica Marija ostaje mu jedina nada.

Sudetin lirski subjekt prihvaća patnju te se miri s vjerojatnošću skore smrti.

3. LIRSKI SUBJEKT ANTUNA BRANKA ŠIMIĆA – PRISPODOBA O IZGUBLJENOM SINU

3.1. U bijegu iz očeve kuće

Vjera Đ. Sudete i A. B. Šimića usporediva je s vjerom evanđeoskih likova. Dok je Sudeta sličan biblijskome starijem sinu koji je stalno vjeran ocu, Šimić utjelovljuje mlađega sina, koji želi upoznati svijet izvan očinskoga doma. On prekida s tradicijom i naslijeđem te eksperimentira na društvenom, duhovnom, čudorednom, religioznom i drugim životnim područjima. Prirodu je svoje pobune protiv ustaljenih vrijednosti ovako opisao: "Sam u porodici: takozvani odmetnuti, izgubljeni sin. Sukob s roditeljima, s rodbinom neizbježan; strahovito otuđenje koje ne može da makne ni jedna strana. Sam u društvu: ne samo takozvani principijelni sukob, neizlječivo gađenje me dijeli od njega".²¹

Šimić je potomak hrvatske hercegovačke tradicije, ali i nemirnik, litalica i skeptik. U početku svojega stvaralaštva iskazuje djetinju vjeru u imanentnog i u transcendentnog Boga koji s neba prati svaki njegov korak:

*On bješe svuda i u svakom času
u prostoru, u vremenu*

*Ja živjeh u njem
i nikad nikud ne mogoh izići
iz njega, izvan njega*

Ni samom mišlju ne mogah mu na kraj stići:

²¹ Antun Branko Šimić, "Intima", *Pjesma i proza*, Priredio Jure Kaštelan, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 99., Matica hrvatska, Zora, Zagreb, 1963., 355.

*dokle god je miso dopirala, on je bio
uvijek dalje, dublje
bez kraja na svakoj strani.²²*

Bog o kojemu Šimić govori u svojoj pjesmi "Bog moga djetinjstva" nestaje iz njegova života i iz života njegova lirskoga subjekta, što je vidljivo u pjesmi "Nekoliko mladića". U toj pjesmi on prekida obiteljske i rodbinske veze te se udaljava od katoličke vjere i tradicije:

*O tko bi mogo ispjevati
Pjesmu mladića našeg vremena
Mladića što su ostavili zauvijek
svoj dom i roditelje, braću, prijatelje
i njihova božanstva –
i ostali sami
da u samoći traže novog boga. (...)*

Usporedbom pjesama "Bog moga djetinjstva" i "Nekoliko mladića" uočava se promjena u lirskome subjektu: dok je u prvoj pjesmi lirski subjekt dobar i poslušan sin, u drugoj se odmeće od roditeljske kuće i luta. U stvarnom pak životu Šimićevo se udaljavanje od očinskoga doma i tradicije očituje u prihvaćanju boemskoga načina života (uz Ulderika Donadinija i druge). Književnici koji se okupljaju oko Donadinija prestali su vjerovati u kršćanskoga Boga, prezirući licemjerje i moral tadašnjega društva. Pobuna protiv tradicije prepoznaje se u Šimićevim riječima: "Prevareni smo u nekadašnjem vjerovanju, nas dvojica vjerovali smo u ono što se može opipati, dodirnuti. Za nas je bilo jedino ono zbilja o čemu su nas uvjeravala naša čula... Ne znam kolika je bila u mog druga, ali u mene je bila velika mržnja na sve misli, ideje, moral i kulturu. Meni je čovjek bio iznakažen mišlju i moje lice mi se gadilo".²³

Šimić će doživjeti vjerske bifurkacije, istraživat će religiozno-duhovne ponude, čak će i potpuno izgubiti vjeru.

3.2. Pred napastima vjerskih lutanja i bolesti

Već smo prethodno spomenuli kako se Šimić nakon odlaska iz očeva doma pronašao u društvu Ulderika Donadinija. Kavanski način života, alkoholizam, društvo bludnica i međusobni sukobi najbolje se ocrtavaju u autobiografskom romanu "Dvostruko lice". U

²² A. B. Šimić, "Bog moga djetinjstva", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, Bulaja naklada, Zagreb, 1999., 167; na: <https://www.academia.edu/13133163/A.B.%C5%A0imi%C4%87> (08. 12. 2016.)

²³ A. B. Šimić, "Intima", *Pjesma i proza*, 357.

njemu Šimić prikazuje sebe (Ivan Gol) i Donadinija (Rik) u nezavidnoj životnoj situaciji. Svijet u kojemu Šimić živi postaje odraz njegove duše. Onako kako su romantičarski pejzaži odražavali romantičarske duše, tako i Šimićeve pjesme ocrtavaju njegova duševna previranja.²⁴ Upravo ga takav način života gura u vrtlog dualističkih, nihilističkih, sinkretističkih shvaćanja svijeta. Šimić je kroz prizmu dualizma i manihejskog vjerovanja nastojao umiriti glas vlastite savjesti i opravdati poroke.²⁵ U pjesmi "Otkupljenje" igra se mišlju o reinkarnaciji i o božanskom podrijetlu svakoga čovjeka:

*Nas niko nikad otkupio nije
Svaki od nas sin je božji
Što s neba je u bijedu svijeta sašao
Mi smo želje Boga spuštene do zemlje
– Bog hoće
sve biti i sve živjeti –
U Boga mi se uvijek natrag vraćamo
Zemlja: kratki izlet.²⁶*

Vrhunac vjerskih previranja zamjećujemo u pjesmi "Prazno nebo" gdje u ničeanskom stilu tvrdi:

*Nebo je već dugo praznina
Bez Boga i serafina,
Beskrajna pustinja siva
Kroz koju kadšto aeroplana, grdna tica, pliva (...)²⁷*

Kao i mlađi sin, Šimić u tijelu i u čulnim užiticima ne može pronaći smisao vlastita života. Ta se stvarnost najbolje očituje u pjesmi "Tijelo i mi" gdje lirski subjekt iskazuje gađenje prema čulnim užiticima, te želi pobjeći iz okova u koje ga zarobljava njegovo tijelo:

*Kroz moje žile teče otrov što ga popih
u nasladama, u noćima pjanim
I otrov truje. Tijelo trune. Ja živim u lešu...
I tijelo mi se gadi. Može li se kako
odijeliti od tijela, biti čist od tijela?
Tijelo je teret, tuđin, trulost.*

²⁴ Usp. Matija Grgat, *Književnost i duhovnost*, Naklada Bošković, Split, 2002., 471.

²⁵ Usp. Matija Grgat, *Pjesnici i mistično. Duhovni temelji pjesničkog opusa A. B. Šimića i T. Ujevića*, Matica hrvatska, Sinj, 2012., 26.

²⁶ A. B. Šimić, "Otkupljenje", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 53.

²⁷ A. B. Šimić, "Prazno nebo", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 146.

Ja bih ga rado ostavio negdje

I utekao od njega, odletio zauvijek u slobodu...²⁸

Mladenačka eksperimentiranja razorno djeluju na njega. Tjelesni užitici počinju mu se gaditi. Iako u pjesmi prevladava pesimističan ton, na kraju uočavamo težnju za oslobođenjem od tjelesnosti. Sličan prijezir prema čulnim užiticima Šimićeve lirski subjekt iskazuje u pjesmama "Očaj", "Sudbinama u ponoć" i "Mladić". Možda se taj prijezir može shvatiti kao početak povratka u očinsku kuću ili kao krik/želju za povratkom na ono djetinje čisto i jednostavno. Matija Grgat borbu Šimićeve lirskoga subjekta između duha i tijela opisuje sljedećim riječima: "Borba između zakona tijela i zakona duha, prisutna je u svakom čovjeku, neprestano traje i u Šimiću, a nju pojačavaju bolest i nedaće, ali i prihvaćanje dualističkih vjerovanja u dvobivstvenog Boga-Prapočetka...Šimić proživljava trenutke nepomirljivih svjetonazora: ateističkih, panteističkih, kršćanskih, što je razlog zbrke u njegovu duhovnom životu".²⁹ Šimić shvaća kako je poput mlađega sina pao u stanje koje ne mogu poboljšati noći pune alkohola i žena. Traži izlaz iz situacije koja ga polako ali sigurno truje.

U stvarnom životu Šimić traži hranu za svoju dušu. U pjesmama pak njegov lirski subjekt kritički promatra stvarnost i poput Propovjednika³⁰ u pjesmi "Opomena" poručuje:

Čovječe pazi

da ne ideš malen ispod zvijezda!³¹

Osim intenzivnih duhovnih i intelektualnih lutanja, važno je spomenuti još jedan motiv koji dominira Šimićevim životom i njegovim djelima, a to je tuberkuloza. U pjesmi "Bakterije" lirski subjekt Boga stavlja na optuženičku klupu i sluti svoju smrt:

Mene jedu bakterije

Trune trune jadno meso

Bože, zar ti nije žao?

Ja sam dijete. Bože! Dijete!³²

²⁸ A. B. Šimić, "Tijelo i mi", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 145.

²⁹ M. Grgat, *Pjesnici i mistično. Duhovni temelji pjesničkog opusa A. B. Šimića i T. Ujevića*, 29.

³⁰ Prop 1, 2.

³¹ A. B. Šimić, "Opomena", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 54.

³² A. B. Šimić, "Bakterije", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 98.

Istražujući razloge Šimićevih mijena, Ivan Bošković apostrofira dvije važne skupine:

- a) nutarnje razloge i promjene u Šimićevu osobnom i pjesničkom životu (bolest, sazrijevanje, nutarnji rast, sukob s ocem, preseljenje iz Hercegovine nakratko u Vinkovce pa u Zagreb)
- b) izvanjske razloge na širem planu (društvene, idejne, duhovne i estetske promjene na razmeđu stoljeća).

Opće je poznato da je tadašnje doba modernizma obilježeno pluralizmom stilova (impresionizam, neoklasicizam, simbolizam, neoromantizam, ekspresionizam), sukobima "starih" i "mladih" (pravaštvo/hrvatstvo-jugoslavenstvo, nacionalizam katoličanstvo-europejstvo/kozmpolitizam, tendencioznost-esteticizam, realistički tradicionalizam-filozofski realizam/naturalizam, kolektiv-individualizam, vjera-sumnja, dogmatizam-kritičnost, impresionizam-ekspresionizam, matoševski jezik-skerlićevski jezik). Šimić se, dakako, priklonio drugom paru suprotstavljenih značajki.³³

Pred smrt se Šimić vraća svojim vjerskim temeljima. U njegovoj se pjesmi "Smrt i ja" može nazrijeti sličnost s Franjinim i Sudećinim poimanjem smrti (smrt kao sestrice). Pjesma "Smrt i ja" odiše tonom prihvaćanja i pomirenja sa smrću:

*Smrt nije izvan mene. Ona je u meni
od najprvog početka: sa mnom raste
u svakom času*

*Jednog dana
ja zastanem
a ona raste dalje
u meni dok me cijelog ne preraste
i stigne na rub mene. Moj svršetak
njen pravi je početak:
kad kraljuje dalje sama.³⁴*

Smrt za Šimića prestaje biti takmac. Ona, prema Šimundžinu zapažanju, postaje "iskonski dvojnik, sastavnica njegova bitka. Takmac koji po sili ontičke zakonitosti, neotklonjivo pobjeđuje... S

³³ Usp. Ivan Bošković, *Šimićevo rano pjesništvo i mijene u ozračju estetskih idejnih i svjetonazorskih sukoba u hrvatskoj književnosti na razmeđu dvadesetog stoljeća*, u: Vlado Pandžić (ur.) Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa o hrvatskom književniku Antunu Branku Šimiću, Zagreb, 2008., 227-231.

³⁴ A. B. Šimić, "Smrt i ja", *Sabrane pjesme*, Klasići hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 140.

njom se rađa i u njemu uporno raste. S njom, zapravo, živi. Točnije: stalno je nosi u sebi i uzastopno prerasta u nju, dok se ona dokraja ne učvrsti i potpuno ne zagospodari”.³⁵

Šimić je poput brojnih drugih pjesnika, teologa i filozofa pokušao dati odgovore na pitanja o tome što je čovjek, koji je njegov smisao, koji su razlozi boli i patnje. Životni put koji je izabrao, u kojem se udaljio od očeve kuće, doveo ga je na stranputice kako osobnog tako i vjerničkog života. Susreo se s dualizmom, s vjerskim sinkretizmom i s ničeanskim beznađem. Spoznao je vlastitu malenost i grešnost. Odustao je od stranputica kojima se tako dugo kretao da bi na kraju svojega života ponovo postao pjesnik *na putu* – na putu prema očinskoj kući. On postaje slika i prilika nekad buntovnog, rasipnog i propalog mlađeg brata koji se skrušeno vraća svojem ocu kako bi od njega zatražio oprostjenje grijeha.

3.3. Povratak Šimićeva lirskoga subjekta u očinsku kuću

Posljednja faza Šimićeva stvaralaštva obilježena je povratkom u očinsku kuću. Šimić se poput mlađega sina, nakon burnoga života, vraća svojim vjerskim korijenima. Odbacivši okove staroga života, Šimićev lirski subjekt napokon pronalazi smiraj u vjeri svojega djetinjstva. Pjesma “Molitva” može se protumačiti kao početak Šimićeva povratka istinskoj vjeri:

*Noćas tišina bjesni svoju oluju –
I moja duša u svetom času
pada na koljena kao očajnik
i pruža ruke,
moli –*³⁶

U pjesmi “Molitva” lirski subjekt ispovijeda svoja vjerska previranja svojem srcu. Ugođaj olujne noći asocira na tamnu noć duše brojnih mistika i svetaca Katoličke Crkve (Ivana od Križa, Majke Terezije itd.). Bog, iako skriven, zapravo se očituje osjećajem samoće i praznine. Šimićev se lirski subjekt u vlastitoj tišini koja olujno bjesni, pokušava vratiti izvorima od kojih se grijesima udaljio. U najtežim trenucima pada na koljena i moli Boga za oprostjenje.

Na sličan način, u pjesmi “Molitva na putu” lirski subjekt iskazuje potpuno povjerenje Bogu. U njemu nalazi utjehu, prepušta mu

³⁵ D. Šimundža, *Bog u djelima hrvatskih pisaca. Vjera i nevjera u hrvatskoj književnosti 20. stoljeća*, sv. II, 84.

³⁶ A. B. Šimić, “Molitva”, *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 92.

svoje životne putove s potpunim povjerenjem u Božje planove. Emocionalni se vrhunac pjesme prepoznaje u stihovima:

Budi

*nad mojom glavom moja pratilica zvijezda.*³⁷

Šimić se u posljednjoj fazi svojega života opet nalazi pred očinskom kućom od koje se tako davno udaljio. Vraća se djetinjoj vjeri, u zagrljaj milosrdnog oca od kojega je godinama bježao i skrivao se. Poput mlađega sina Šimić želi ispovjediti svoje grijeh moleći Boga za oprostjenje. Konačnu ispovijest vjere u kojoj se očituje prestanak njegovih vjerskih previranja, svojevrsan Šimićev *Credo*, nalazimo u pjesmi "Nađeni Bog":

Ne pružaj miso u praznu daljinu

Uza te Bog je. Otvori sva čula:

na tebe svjetlost s ljetnog neba pljušti

*Bog oko tebe sja treperi miriše i šušti.*³⁸

Za razliku od pjesme "Prazno nebo" u kojoj lirski subjekt drži da Bog ne postoji i u kojoj čovjeka proglašava božanstvom, u pjesmi "Nađeni Bog" otkriva da Bog nije samo transcendentan nego i duboko imanentan i prisutan u čovjekovu biću. U pjesmi "Nađeni Bog" lirski subjekt ponovno otkriva svoje kršćanske korijene i pronalazi smiraj u očinskoj kući. Njegov se žedni duh napokon napio nečega od čega više neće ožednjati.

Šimićev lirski subjekt ukazuje na čovjekovu ograničenost i propadljivost te vapi da se okrenemo vlastitoj nutrini u kojoj možemo pronaći Boga – sve što nam je potrebno. Naglasak stavlja na naravnu Objavu po kojoj se očituje Božje postojanje u svijetu: Boga možemo pronaći *u blizini, u stvarima oko tebe, u boji neba i sl.*

Povratkom u očevu kuću Šimićeva se vjerska previranja polagano smiruju. Vrativši se na svoje vjerničko ishodište, Šimić pronalazi sigurno utočište i odgovore u Bogu koji mu je uvijek bio blizak. Za razliku od Đure Sudete čija je vjera čvrsta i postojana, Šimić je lutao, lomio se u vjeri, okretao se dualizmu i panteizmu, da bi se na kraju vratio dubokoj augustinovskoj vjeri u transcendentnog i u imanentnog Boga.

³⁷ A. B. Šimić, "Molitva na put", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 10.

³⁸ A. B. Šimić, "Nađeni Bog", *Sabrane pjesme*, Klasici hrvatske književnosti II. - Pjesništvo, 157.

ZAKLJUČAK

U pjesmama Đure Sudete i Antuna Branka Šimića uočavamo iznimno pjesničko i duhovno bogatstvo. Odabir riječi, emocija, motiva i nadahnuća govori nam o dva tako različita, a opet slična duhovna puta koja svoj svršetak pronalaze u jedinstvu i pomirenju s Bogom. Oba puta možemo promatrati kroz prisposobu o milosrdnom ocu.

U pjesmama Đure Sudete lirski je subjekt poput starijega sina iz prisposobe o milosrdnom ocu. Iako u životu proživljava manja vjerska previranja, nikad se ne udaljava od očeve kuće te mu ostaje vjeran do kraja. Njegovi stihovi odišu dubokom pobožnošću utemeljenom na tradicionalnim vrijednostima od kojih za života ne odustaje. Uz to, u Sudetinim pjesmama možemo iščitati posebnu pobožnost prema Blaženoj Djevici Mariji. Ona je za života, u bolesti i na času njegove smrti bila i ostala njegova *zaštitnica*. Bolest, koja ga zarana veže uz krevet, u njemu potiče pjesničku inspiraciju i postaje središnji motiv i nadahnuće njegovih pjesama. U suočavanju s bolešću lirski je subjekt neustrašiv. Ima povjerenja u Božji plan. U suočavanju sa smrću Sudeta pokazuje strah kao i svaki drugi čovjek, no vjerničkim ga iskustvom uspijeva svladati. Prihvaća smrt kao stvarnost od koje ne može pobjeći i kao svoju *sestricu* (poput svetoga Franje). Promotrimo li Sudetin život, bolest i vjerničko iskustvo, možemo vidjeti da se radi o pjesniku koji njeguje djetinju jednostavnost duboko življene vjere. Sve ono što se događa u nutrini lirskoga subjekta izraženo je jednostavnim riječima. Iako nije veliki teolog, vjerske istine uspijeva izraziti na jednostavan način.

Antun Branko Šimić Sudetina je suprotnost. On je mlađi sin iz prisposobe o milosrdnom ocu. Prvo što možemo zamijetiti u njegovim pjesmama brojna su životna i vjerska previranja. Šimić je već zarana raskinuo s tradicijom, napustio očevu kuću i krenuo stranputicama. Njegov je život ispunjen lutanjima i vjerskim bifurkacijama. Šimić se ukratko može opisati kao *pjesnik na putu*. On se cijeloga života nalazi na putu, bilo da se radi o odlasku ili o povratku u očevu kuću, o odbacivanju ili o prihvaćanju vjere. Njegov je životni i vjerski put nalik na put svetog Augustina koji se čitav život borio tražeći odgovore. Susret s vlastitom bolešću potiče Šimića da dublje istraži brojna egzistencijalna pitanja. U tim se trenutcima vraća vjeri svojega djetinjstva. Poput svetog Augustina Šimić na kraju polaže svoju vjeru u Onoga koji upravlja *zvijezdama* njegova života te se vraća u očevu kuću. Borba koju Šimić vodi sa samim sobom, s tradicijom, s vjerom i s Bogom više je nego očigledna u njegovim stihovima. Konačan smiraj Šimić pronalazi pred

kraj svojega života u susretu sa smrću kada iskazuje svoje potpuno povjerenje u Boga.

Sudeta i Šimić pjesnici su bogatoga vjerničkog iskustva. Svaki je imao osobit životni i vjernički put, a povezuje ih iskustvo bolesti i patnje. Na životne teškoće reagiraju različito. Dok Sudetin lirski subjekt mirno prihvaća patnju i smrt naziva *sestricom*, Šimićev se lirski subjekt buni, optužuje Boga za svoj usud, udaljuje se od nje, luta tražeći istinu u drugim religijama i u drugim svjetonazorima. Napokon, umoran od lutanja i iscrpljen bolešću, vraća se (poput izgubljenog sina) u Očevo krilo, gdje nalazi utočište i mir.

FAITH AND TRIALS OF ĐURO SUDETA AND ANTUN BRANKO ŠIMIĆ'S LYRICAL SUBJECT FACING THE CHALLENGES OF SUFFERING AND DEATH

Summary

This paper follows Đuro Sudeta and Antun Branko Šimić's journey of faith as well as the faith of their lyrical subjects. Both poets were faced with illness (tuberculosis) and suffering. Đ. Sudeta and his lyrical subject was firm in his faith and accepted pain, suffering and death with Franciscan humility and peace, expressing deep trust in God's plan. He did not run away from his fears, but overcame them by faith. A. B. Šimić and his lyrical subject, after a period of childlike faith and trust in God's plan, turned away from God, seeking answers to profound existential questions, in which religious doubts and dilemmas can be found. In comparing them with biblical characters, it can be concluded that Sudeta and his lyrical subject is similar to the elder son in the parable of the prodigal son from the Gospel of Luke (15: 11 - 32) who is constantly loyal to his father, while Šimić and his lyrical subject is like the younger son who wishes to explore and learn about life outside his father's home by experimenting in social, spiritual, moral, religious and other areas of life. Despite the trials, Šimić and his lyrical subject eventually return to his father's shelter, with strong Augustinian faith. Sudeta – reconciled with illness and docile, Šimić – un-reconciled and rebellious, ultimately surrender themselves to God's will and to God's plan. Death is not a stranger to them; and in accepting it they reveal it is an integral part of life and a deeper meaning of it.

Keywords: Sudeta, Šimić, faith, temptations, dilemmas, suffering, death.